

JORGE LUIS BORGES

Evaristo Carriego

Evaristo Carriego

İSPANYOLCADAN ÇEVİREN

Peral Bayaz Charum

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. Babasının ölümünden sonra 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Perón devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçılarından etkilendi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Oteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratan* (2011), *Atlas* (2012), *Tartışmalar* (2014).

*...a mode of truth, not of truth coherent
and central, but angular and splintered.*

De Quincey. *Writings*, XI, 68

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ.....	9
ÖNSÖZ / JAMES WOODALL.....	31
ÖNSÖZ.....	45
AÇIKLAMALAR.....	47
I. PALERMO, BUENOS AIRES.....	49
II. EVARISTO CARRIEGO'NUN YAŞAMI.....	63
III. PAGAN AYINLARI.....	77
IV. MAHALLENİN ŞARKISI.....	93
V. OLASI BİR ÖZET.....	117
VI. EK SAYFALAR.....	119
I. İKİNCİ BÖLÜME EK.....	119
II. DÖRDÜNCÜ BÖLÜME EK.....	122
TRUCO.....	122
VII. ARABA YAZILARI.....	127
VIII. ATLI ÖYKÜLERİ.....	135
IX. KAMA.....	141
X. EVARISTO CARRIEGO'NUN BÜTÜN ŞİİRLERİ'NE BİR ÖNSÖZ.....	143

XI. TANGO'NUN TARİHÇESİ	147
BELA ARAYAN TANGO	150
BİR YARI GİZEM	152
TANGO SÖZLERİ	154
YİĞİTLİK KÜLTÜ	158
XII. İKİ MEKTUP	163
SÖZLÜKÇE	169

I

PALERMO,* BUENOS AIRES

Palermo'nun uzun bir geçmişi olduğu savını Paul Groussac'a** borçluyuz. *Annales de la Biblioteca*'nın*** dördüncü cildinin 360. sayfasındaki bir dipnotta bu savdan söz ediliyor. Palermo'nun varlığını kanıtlayan belgelerse çok daha sonraları, *Nosotros*'un**** 242. sayısında yayımlanmış. Bu belgelerde Sicilyalı bir Domínguez (Domenico) de Palermo'dan –son adı İtalya'daki Palermo'dan geliyor– söz ediliyor. Kimbilir, belki de İspanyolca'ya çevrilemeyecek bir adı olsun istemiş ve doğduğu toprakların adını, Palermo'yu seçmişti. Bu kişiyle ilgili bir de “yirmi yaşına basmış ve kışla komutanının kızıyla evli” şeklinde bir açıklama var. Domínguez, Palermo'da (Maldonado yakınlarında), 1605-1614 yılları arasında Buenos Aires'in et gereksinimini sağlayan, yabani hayvanların toplanıp kesildikleri bir çiftliğın sahibiymiş.

(*) Buenos Aires'in bir mahallesi – ç.n.

(**) Paul Groussac: 1848-1929 yılları arasında yaşamış Fransız asıllı, Arjantinli bir tarihçi ve eleştirmen – ç.n.

(***) Groussac'ın çıkardığı aylık tarih ve edebiyat dergisi – ç.n.

(****) 20. yüzyıl başlarında Arjantin'de çıkan önemli bir edebiyat dergisi – ç.n.

Çiftliğin izleri çoktan silinip yok olmuş, ama günümüze dek gelen özgün bir gönderme var: “*Kentin bittiği yerde, Palermo'nun eteklerinde boz renkli bir katır.*” Tuhaf bir şekilde, çok uzak bir geçmişte var olmuş bu küçücük hayvanı, tüm ayrıntılarıyla gözümün önüne getirebiliyorum ve bu imgeye hiçbir şey eklemek gelmiyor içimden. Bırakalım bu tek başına otlayan katır görüntüsü yeterli olsun. Gerçeklerin ironik çıkışlar, tuhaf sürprizlerle iç içe geçmiş karmaşık biçimine ancak romanlarla erişiriz; ama şimdi roman yazmanın ne sırası ne de yeri. Neyse ki gerçeklerin zenginliğini kavramak için tek çıkar yol romanlar değil, anılar da var. Anıların doğasını oluşturan şey olayların çeşitliliği değil, tek tek ayrıntıların sürekliliğidir. Bilgisizliğimizin içkin şiirselliği budur, bunun dışında bir şey aramaya çalışmayacağım.

O zamanların Palermosuna şöyle bir bakıldığında birçok küçük, derli toplu çiftliğin yanı sıra bir sürü de pis ve döküntü mezbaha göze çarpar; geceleri ise nehir kıyısında, sazlıklara dek yanaşan Hollandalı kaçakçı tekneleri eksik olmaz. Neredeyse durağan bir zaman dilimi olan bu tarih öncesini –Buenos Aires’in, yüzyıllar boyunca ülkenin sırt çevirdiği, bomboş, bataklık bir arazi olan Palermo’ya doğru yorgun ilerleyişinin farklı evreleri– yeniden yakalamaya kalkışmak, bir önemsiz olaylar tarihi örmek kadar anlamsız bir uğraş olurdu. Burada önerilecek en doğru yol, sine-ma sanatında kullanılan yöntemi kullanmak ve yavaş yavaş uzaklaşarak yok olan imgeler sıralamak: Şarap fıçıları yüklü katır kafileleri; henüz tam evcilleştirilmemiş, gözleri bağlı hayvan sürüleri; üzerinde söğüt yaprakları yüzen, uzun, durgun bir su; atının üstünde dimdik taşkın bir dereyi geçen *acılı yürek*;* yaprak kıpırdamayan, bomboş, uçsuz bucaksız kırlar; bir sürünün kuzeydeki ağıllara doğru uzanan

---

(*) Hayaletlere verilen ad – ç.n.

ayak izleri; (doğan güne karşı) atından inip yorgun hayvanın kalın boynunu kesen bir köylü; uçuşarak havada yiten duman. Palermo'nun, Groussac'ın sözünü ettiği Domínguez-Domenico gibi yalnızca tarihsel değil aynı zamanda mitolojik atası olan Don Juan Manuel* bu mahalleye gelene dek yaşam böylece sürüp gitmişti. Mahallenin kuruluşu bilek gücüyle gerçekleşti. O günlerde Palermo'da varlıklılar, Barracas'a giden yol üzerinde, zamanın izlerini taşıyan sevimli *quinta*'larda** otururlardı. Ama Rosas onlardan birine yerleşmek istemiyordu, o kendi evini inşa etmek istiyordu; onun yarattığı evladi olacak, ondan önce başkalarının ayak basmadıkları, başka yazgılara sahne olmamış bir ev. *Alfalfares de Rosas*'tan, yani *Rosas'ın Yonca Tarlaları*'ndan (sonraları o yerin de adı değişecek, Belgrano olacaktır), tonlarca kara toprak taşındı, Palermo'nun el değmemiş, nankör killi toprağı efendisinin isteğine uygun hale gelinceye dek üzeri kaplandı, arazi düzlendi.

1840'a yaklaşırken Palermo yeni Cumhuriyet'in yönetim merkezi, Diktatör'ün sarayının adı olmuştı; Birlikçilerin ağzında ise bir küfürdü. Tarihin başka dönemlerine gölge düşürmemek için o günlerin öyküsünü anlatmayacağım. Yalnızca “*Saray dedikleri, kireçle beyazlatılmış o büyük ev*”den (Hudson, *Far Away and Long Ago*, s. 108), portakal ağaçlarından, duvarları tuğla kaplı, demir parmaklıklı, Islahatçı'nın kayığını heyecanla yüzdürdüğü havuzdan söz etmem yeterli. Schiaffino'nun dediğine bakılırsa havuz öylesine küçükmüş ki “*Sığ sularında kürek çekmek hiç de keyif verici olmamalı, hele öylesine kısıtlı bir alanda ikide bir dönme zorunda kalmak tay sırtında gezinmek gibi bir şey olmalı. Ama Rosas'ın içi rahattı, başını kaldırıncaya parmaklıkların öte yanında ufku keskin gözlerle tarayan nöbetçilerin gökyüzüne yansıyan*

(*) Juan Manuel de Rosas: 1793-1877 arasında yaşamış diktatör – ç.n.

(**) Çiftlik evi – ç.n.

siluetlerini görüyordu.” Saray’dan biraz uzaklaşınca görüntü yoksullaşır: ön planda Hernandez Bölüğü’nün kerpiç karargâhı, askerleri takip eden melezlerin sefil kulübeleri ve daha ötede Palermo Kışlası.

Palermo’nun bu dağdağalı günleri on iki yıl sürdü. On iki yıl boyunca şişman, sarışın adam, parlak çivit mavisi pantolonu, kırmızı yeleği ve başında geniş kenarlı şapkası, tertemiz sokaklarda uzun, ince bastonunu sallayarak dolaştı, çevresine korku saçtı. Bir akşamüstü, bu herkesi korkutan adam ordudan çok bir çapulcu alayını andıran birliklerinin başına geçti ve Caseros’da daha başlamadan kaybedilmiş bir çatışmayı yönetmek için Palermo’yu terk etti. Yerine kızgın bir boğayı andıran, başında kenarı parlak kırmızı Mazorca kordonlu komik silindir şapkası ve görkemli general üniformasıyla bir başka Rosas, Justo José Rosas, geldi Palermo’ya. Evet geldi ve eğer Ascasubi’nin notları bizi yanıltmıyorsa:

*en la entrada de Palermo
ordenó poner colgados
a dos hombres infelices
que después de fusilados
los suspendió en los ombuses
hasta que de allí a pedazos
se cayeron de podridos...*

[Palermo’nun girişinde,
asın diye buyurdu
o iki talihsiz adamı,
önce kurşuna dizip
sonra öylece sallandırdı *ombus*’ten* onları,
ta ki bedenleri çürüyüp parça parça
yere düşene dek...]

(*) Arjantin’de yetişen ulu bir ağaç – ç.n.

Ascasubi daha sonra gözlerini, Büyük Ordu'nun lağvedilen Entre Rios* Birliklerine çeviriyor:

*Entretanto en los barriales
de Palermo amontonaos
cuasi todos sin camisa,
estaban sus Entre-rianos
(como él dice) miserables
comiendo terneros flacos
y vendiendo las cacharpas...*

[Bunlar olurken
Palermo'nun sokaklarında,
Entre Rioslular toplanmış,
hemen hepsi yarı çıplak,
(onun tabiriyle) sersefil,
sıska danalarla beslenip
ıvır zıvır satıyorlar...]

Aradan belleğin artık kaydetmediği, zamanın sislerine gömülmüş binlerce gün geçtikten sonra özel girişimlerle inşa edilen bazı binalara kavuşan –1877'de Penitenciaría (Cezaevi), 1882'de Kuzey Hastanesi, 1887'de Rivadavia Hastanesi– 1900'lerin arifesindeki Palermo'ya geliyoruz. Carriego'lar bu Palermo'da bir ev satın alıp buraya yerleşiyorlar. Benim anlatmak istediğim de işte bu 1889'un Palermosu. Tüm bildiklerimi, hiçbir ayrıntıyı atlamadan anlatacağım; çünkü aynı suç gibi yaşam da kendini gizler, Tanrı katında makbul olan anlar hangileridir, bilemeyiz. Ayrıca, ayrıntıların her zaman dokunaklı bir yönü vardır.¹ Her şeyi olduğu gibi yazıyo-

(*) Paraná Nehri ile Uruguay arasındaki bölge – ç.n.

1 “Dokunaklılık, hemen her zaman, önemsiz bir durumun ayrıntılarından, diyor Gibbon *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü*'nün ellinci bölümünün sonundaki notlardan birinde.

rum; herkesin çok iyi bildiği, ama yarın öbür gün unutulmaya mahkûm gerçekleri yinelemeyi göze alarak. Gizlerin en önemli ve ayırt edici özelliği unutulmak zaten.²

Mahalle, Centro América denen yeri ortasından ikiye bölerek geçen kuzeydoğu demiryolunun ötesinde, açık artırmacı bayraklarının arasında tembel tembel yayıldı. Yalnızca boş alanlar değil, eski çiftlikler de hoyratça parsellendi, sonra da dükkânların, kömür depolarının, arka bahçelerin, birçok ailenin istiflendiği kırık dökük evlerin, berber dükkânlarının, ahırların istilasına uğradı. Burada, demirler ve her çeşit malzeme arasına sıkışmış, kurumuş palmyeleriyle eski zamanları yâd eden, bir zamanların görkemli malikânelelerinden birinin sakatlanmış bir kutsal kalıntıyı andıran bahçesiyle karşılaşabiliriz.

Palermo vurdumduymaz yoksulluğun ta kendisiydi. İncir ağaçlarının gölgesi kerpiç duvarlara düşerdi, daracık balkonlar birbirine benzeyen günlere açılırdı, yer fıstığı satıcısının kornasından yükselen ümitsiz notalar günbatımına doğru uçuşurdu. Birçok alçakgönüllü ev arasında, önlerini kak-

---

2 Çelişkiyi mahcubiyetle saklama ya da cüretkârlıkla savunma hevesine kapılmadan diyorum ki yalnız yeni ülkelerin geçmişi vardır; bir başka deyişle, yalnızca bu ülkelerin canlı özgeçmiş anıları, canlı tarihleri vardır. Eğer zaman olayların sıralanışıysa, ne kadar çok olay yaşanırsa o kadar çok zaman geçeceğini kabul etmeliyiz ve dünyanın bu önemsiz bölgesinde zamandan bol şey yoktur. Bu toprakların fethi ve sömürgeleştirilmesi –korkakça kıyıya yaslanmış, kıvrımlı ufku gözetleyen, yerlilerin saldırılarını püskürtmek için inşa edilmiş birkaç çamurdan kale– öylesine yavaş gerçekleşti ki yerlilere karşı 1872’de son önemli çatışmayı atalarından biri yönetmişti. 16. yüzyılda başlayan fetih süreci ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında sona erdi. Her neyse, geçmiş hortlatmanın gereği yok. Ben Granada’da, incir ağaçlarından yüzlerce yıl daha yaşlı kulelerin gölgesinde zamanın geçişini algılamamıştım; ama Buenos Aires’te, Pampa ile Triumvirato’nun kesiştiği, şimdi İngiliz evleri stilinde dik damlı konutlardan oluşan kişiliksiz bir yer olan bu yerde bunu hissediyorum. Aynı yerde üç yıl önce dumanlar püskürten tuğla ocakları vardı, beş yıl önce ise sınırları belirlenmemiş arsalar. Zaman –uzun bir tarihi olanların baş tacı ettikleri ve taptıkları, Avrupalı bir duygu– bu Yeni Dünya ülkelerinde daha pervasızca dolaşüyor. Gençler bile ister istemez bunu fark ediyorlar. Bu diyarlarda zamanla eşzamanlıyız, birlikte ilerliyoruz.

tüs bitkisi dikili yontmataş saksıların süslediği evlerin sayısı da yabana atılır gibi değildi. Öteki bitkilerin evrensel uyularında bir karabasan kuşağını simgeleyen uğursuz kakütüs çilekeş bir bitkidir, en kötü topraklarda, çölün kuru havasında bile yaşamını sürdürür ve süs bitkileri arasında pek yeri yoktur. Bütün bunların yanı sıra mutluluklar da vardı o günlerin Palermosunda: avludaki asma, mahalle kabadayısının çalıklı ayak sesleri, arasından yer yer gökyüzü görünen çatma dam.

Kirden yeşilimsi bir renk almış bir at ve üzerindeki Garibaldi eski Portones'in, yani Kent Kapıları'nın keyfini bozmuyordu. (Heykel dikme hastalığı öyle yaygındır ki bronzdan bir serserinin dikili olmadığı tek bir meydan yoktur.) Toprak bir meydanın köşesinde sessiz bir ağaç deposu, başkentteki tüm gezintilere ev sahipliği eden botanik bahçesi vardı. O günlerde "Yabani Hayvanlar" diye adlandırılan Hayvanat Bahçesi ise daha kuzeydeydi. Şimdilerde Hayvanat Bahçesi (pamuk helva ve kaplan kokusu) yüz yıl önce Palermo Kışlası'nın yükseldiği yere taşınmış. Mahallede yalnızca birkaç sokağa –Serrano, Canning, Coronel– gelişigüzel parke taş döşenmiş, geçit resimlerinin gözdeleri alçak at arabaları ve iki atın çektiği görkemli faytonların rahatça geçebilmeleri için taşlar düzletilmişti. Palermo'nun kuruluşunu Don Juan Manuel'in kâdiri mutlak gölgesiyle paylaşan sadık hizmetkâr atlı tramvay, emektar 64 numara, Godoy Cruz Sokağı'na tırmanırdı. Kasketi yana eğik, klaksonundan *milonga* nağmeleri üfleyen vatman, kimi mahallelide hayranlık, kimilerinde ise rekabet duyguları uyandırırdı. Ama biletleri kontrol eden memura –doğruluğa inanmayan profesyonel şüpheli– herkesin önünde biletini pantolonun fermuarına sıkıştırıp, eğer kontrol etmek istiyorsa, kendisinin "iş başa düştü" deyip almasından başka çaresi olmadığını söyleyen yolcuların sayısı oldukça kabarıktı.